PZT EYLEYİCİ VE ALGILAYICI İÇEREN ESNEK BİR Konsol kiriş için robust kontrolcü tasarımı ve SİMÜLASYONU

Cem Onat^{*}

Doc. Dr., İnönü Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Makina Mühendisliği Bölümü, Malatva cem.onat@inonu.edu.tr

Melin Şahin

* İletişim Yazarı

Geliş tarihi

Kabul tarihi

Doç. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Havacılık ve Uzay Mühendisliği Bölümü, Ankara msahin@metu.edu.tr

ÖZ.

Son yıllardaki algılayıcı ve kumanda elemanı teknolojilerindeki dikkate değer gelişmelerden dolayı, akıllı yapıların kullanımı, esnek mekanik sistemlerde aktif titresim kontrolü problemlerine daha etkili çözümler sunmaktadır. Aktif titreşim kontrolünde piezoelektrik malzemeler, elektro-mekanik akuple özellikleri nedeniyle hem kumanda elemanı hem de algılayıcı olarak çalışabilirler. Bu alanda piezoelektrik malzemelerin çoğunlukla kullanılan tipi, kurşun, zirkonyum-titanyum (PZT) piezo-seramiklerdir. Piezoseramikler esnek mekanik sistemlerin üzerine yapıştırılarak akıllı yapılar elde edilmektedir. Bu çalışma, MATLAB programı ile bir piezoelektrik algılayıcı ve kumanda elemanı içeren esnek konsol bir kirişin modellenmesi ve kontrolü için robust bir yaklaşım sunmaktadır. Önce, esnek konsol alüminyum kirişin parametre belirsizliği içeren modeli piezoelektrik elemanlar ile birlikte oluşturulmaktadır. Ardından, belirsiz model üzerinden genelleştirilmiş sistem modeli oluşturulmakta ve H $_{\infty}$ kontrolcü hesaplanmaktadır. Elde edilen zaman ve frekans tanım kümesi simülasyon sonuçları, tasarlanan H_w kontrolcünün tüm durumlarda akıllı kirişin ilk düzlem dışı bükülme modundaki titreşimlerini bastırmaya muktedir olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı kiriş, robust kontrol, pzt

ROBUST CONTROL DESIGN AND SIMULATION FOR A FLEXIBLE CANTILEVER BEAM WITH PZT ACTUATOR AND SENSOR

ABSTRACT

In recent years, the use of smart structures presents more efficient solutions to most of active vibration control problems in flexible mechanical systems due to significant advances in sensor and actuator technologies. Piezoelectric materials can be used as a sensor and/or an actuator in active vibration control because of their electromechanical coupling property. The commonly used type of piezoelectric materials is PZT (lead-zirconate-titanate) piezoceramics. Smart structures are produced by bonding these piezoelectric materials on flexible mechanical systems. This study presents a robust approach for modeling and controlling of a cantilever flexible beam comprising a piezoelectric sensor and actuator by MATLAB software. Firstly, the parameter uncertain modeling of the flexible cantilever aluminum beam with a piezoelectric sensor and actuator is created. Then, generalized plant model is constituted of the uncertain model, and H_{∞} controller is designed and computed. Obtained simulation results in time and frequency domain reveal that proposed H_{∞} controller is able to suppress vibration of the smart beam in the first out-of-plane bending mode.

Keywords: Smart beam, robust control, pzt

Onat, C., Şahin, M. 2016. "PZT Eyleyici ve Algılayıcı İçeren Esnek Bir Konsol Kiriş İçin Robust Kontrolcü Tasarımı ve Simülasyonu," Mühendis ve Makina, cilt 57, sayı 683, s. 48-56.

1. GIRIS neysel modele yansıtmak amacıyla akıllı konsol kirişin serbest ucuna bir servo motor aracılığıyla fazladan bir kütle ekavacılık ve uzay yapılarında esneklik, hafiflik ve dalenmiştir [9]. Servo motorun 5 farklı açıda kütleyi tutmasıyla yanıklılık en önemli kriterlerdir ve bu kriterlerin sağbirlikte sistem modeli öngörülü biçimde değiştirilebilmektelanması genellikle istenmeyen titreşimlerin oluşmasıdir. Düsük dereceden H_m kontrolcü sentezlemek icin denevsel na sebep olmaktadır. Bu titreşimler, yapının dayanaklılığında modele ikinci mertebeden analitik bir model uvdurulmustur. olumsuz etkiler varatarak servis ömrünün kısalmasına, gürül-Zira, rezonans ve anti-rezonans frekanslara sahip bir gerçek tüye, verimliliğin azalmasına, bu bağlamda çevre kirliliğine, sistem en az ikinci mertebeden bir transfer fonksiyonu ile volcu sağlığının olumsuz etkilenmesine vb. olumsuzluklara belirlenebilir. Söz konusu transfer fonksivonları elde edildikneden olmaktadır [1]. Yapıların titreşimlerinin sönümünde ten sonra, 5 farklı denevsel modeli içine alan sarsımlanmış aktif ve pasif olarak iki farklı yöntem kullanılmaktadır; ancak, (pertürbe edilmiş) ikinci mertebeden model türetilmiş ve bu düşük frekans ve yüksek genlik uygulamaları için pasif sömodel üzerinden H_∞ kontrolcü tasarlanmıştır. 5 farklı durum nümleme uvgun bir vöntem olarak değerlendirilmemektedir için frekans ve zaman tanım kümesinde yapılan simülasyon [1]. Aktif kontrol uygulamalarında piezoelektrik malzemeler sonuçları, tasarlanan H_a kontrolcünün tüm durumlarda güzel uygun maliyetli çözümler sunmakta ve bundan dolayı kullabir performans sergileverek sistemdeki fiziksel değisimlerin nımları hızla artmaktadır. Piezoelektrik malzemeler, boyutsal üstesinden geldiğini ortaya koymaktadır. değişikliklere zorlandıklarında elektrik sinyalleri ürettikleri gibi, voltaj farkına maruz bırakıldıklarında da boyutsal olarak 2. AKILLI KİRİŞ MODELİ değişim meydana getirmektedir. Bu özellikler piezoelektrik Akıllı kiriş (Şekil 1) bir ucu tutturulmuş, diğer ucu serbest malzemelerin hem uyarıcı, hem de algılayıcı olarak kullanıolan 350x30x2 mm boyutlarında alüminyum malzemeden mına olanak sağlamaktadır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Havacılık ve Uzay Mühendisliği Bölümü bünyesinde daha önce teorik ve deneysel olarak yapısal model karakteristiklerinin bulunmasına ve aktif titreşim kontrolüne yönelik çalışmalar [2] yapılmıştır. PZT (Lead Zirconate Titanate) yamaların uyarıcı ve algılayıcı olarak kullanıldığı denetçi uygulamalarında akıllı kirişin titreşimlerinin aktif kontrolünde etkin bir şekilde çalıştığı gösterilmiştir. Akıllı kiris üzerinde aktif titresim sönümlemesine yönelik birçok denetçi tasarımı da yapılmıştır. Performansları incelenmiş olan denetçiler arasında H_{∞} [3], PID [4], LQG [5], CFE [6] ve LPV [7] sayılabilir. Ayrıca yapılan bir çalışmada [8] ise bir Q ve R parametresi seçimi sonucunda ortaya çıkan LQR denetçi kullanılmış ve uygulanmıştır.

Bu çalışmada, sistemin fiziksel özelliklerindeki değişimi de-

Cilt: 57 48 Mühendis ve Makina Sayı: 683 Yıİ: 2016

18.02.2016

13.12.2016

olusmaktadır. Üzerine. Sekil 2b'de görülen 25.37x25.37x0.50 mm boyutlarında BMP500 tipi PZT yamadan simetrik olarak ikisi bir yüzeyde, ikisi diğer yüzeyde olmak üzere 4 adet yapıştırılmıştır. Bu piezoelektrik yamalar kullanım amaçlarına göre A1, A2, D, S seklinde adlandırılmıştır (Sekil 2a). A1 ve A2 kontrol piezoelektrik yamaları olarak kullanılmış ve daha güçlü etki sağlaması amacıyla bimorf konfigürasyonunda bağlanmıştır. Algılayıcı olarak S, uyarıcı olarak D ile adlandırılmış piezoelektrik yamalar kullanılmıştır.

Akıllı kirişin uç kısmında ağırlık değişiminin frekans cevaplarına etkisini görmek amacıyla kurulmuş bir servo mekanizması bulunmaktadır. Bu çalışmada, servo kolundaki ağırlık, 5 farklı konumda değerlendirilmiştir. Servo mekanizmasının boyutlarını içeren şematik resmi ve üstten çekilmiş fotoğrafi Sekil 3'te sunulmaktadır.

Sistemin fiziksel parametrelerindeki değişim, kirişin ucuna eklenmiş servo mekanizmanın servo kolu 5 farklı açıda konumlandırması ile deneysel modele yansıtılmaktadır. Şekil

4'te gösterildiği gibi, servo kol açıları +64°, +32°, 0°, -32° ve -64° olması hallerindeki 5 farklı durum göz önüne alınmıştır. Buna göre, birinci durumda servo kol açısı +640, ikinci durumda +32°, üçüncü durumda 0°, dördüncü durumda -32° ve beşinci durumda -64°'dir.

Her bir durum için, A1 ve A2 piezoelektrik yamalarına 5 Hz -30 Hz frekans aralığında üssel artan sinüs dalgalarıyla uyarılmış ve algılayıcı olarak kullanılan S piezoelektrik yaması ile sistemin cevabı ölçülmüştür. Bu giriş-çıkış verileri, MATLAB programı yardımıyla hızlı Fourier dönüşümü kullanılarak frekans cevap fonksiyonuna çevrilmiştir. Böylece, elde edilen 5 farklı deneysel veriye uydurulan 2. mertebeden transfer fonksiyonları Denklem 1-5'te verilmektedir. Denklem 1, durum 1 için elde edilmiş transfer fonksiyonunu; diğer denklemler ise aynı sırayla karşılık geldikleri durumlar için elde edilmiş transfer fonksiyonlarını göstermektedir.

$$G_{1}(s) = \frac{0.0182s^{2} + 0.3710s + 251.1245}{s^{2} + 1.5255s + 7193.2}$$
(1)

$$G_{2}(s) = \frac{0.0176s^{2} + 0.3923s + 264.4334}{s^{2} + 1.5840s + 7604.7}$$
(2)

$$G_{3}(s) = \frac{0.0169s^{2} + 0.4183s + 283.0299}{s^{2} + 1.6754s + 8175.1}$$
(3)

$$G_{4}(s) = \frac{0.0162s^{2} + 0.4459s + 303.3521}{s^{2} + 1.7759s + 8796.6}$$
(4)

$$\int_{0}^{0} \frac{1}{9} \frac{1}{20} \frac{1}{10} \frac{1}{$$

ပ္ရ -30

-40

-50

-60

10

Frekans (Hz)

20

Cilt: 57 Sayı: 683 **50** Mühendis ve Makina Yıl: 2016

⁽¹⁾
$$G_5(s) = \frac{0.0158s^2 + 0.4624s + 317.3042}{s^2 + 1.8454s + 9216.7}$$
 (5)

Şekil 5'te, akıllı kirişin 5 farklı durumuna ilişkin deneysel ve bunlara uydurulan analitik frekans cevap fonksiyonları gösterilmiştir. Buna göre uydurulan ikinci dereceden transfer fonksiyonlarının bilhassa rezonans bölgesinde büyük bir hassasiyet ile uyduğu görülmektedir.

3. H. KONTROLCÜ TASARIMI

3.1 Parametre Belirsiz Model

Gerçek bir sistemde, fiziksel parametreler tam olarak bilinmez. Ancak belirli yüzdesel aralıkta tahmin edilebilirler. Ön-

Mühendis ve Makina 51

ceki bölümde, ikinci mertebeden elde edilen sistem transfer fonksiyonunun payda kısmındaki fiziksel terimler Denklem 6'da verildiği gibi hesaba katılabilir.

$$m = \overline{m} (1 + p_m \delta_m), \ c = \overline{c} (1 + p_c \delta_c), \ k = \overline{k} (1 + p_k \delta_k)$$
(6)

Burada, $\overline{m} = 1.\overline{c} = 1.6754 vek = 8175.1 değerleri m, c ve$ k fiziksel parametrelerinin nominal değerlerini ifade eder. p_m, p_c, p_k ve $\delta_m, \delta_c, \delta_k$ ifadeleri ise bu fiziki parametrelerin muhtemel sarsımlarını; (pertürbasyonlarını) tanımlamaktadır. Bu çalışmada, $p_m = 0.4$, $p_c = 0.2$, $p_k = 0.3 ve - 1 \le \delta_m$, δ_c , $\delta_k \ge 1$ olarak göz önüne alınmıştır. Dikkat edilirse bu değerler m parametresindeki ±%40'lık değişimin, c parametresindeki ±%20 'lik değisimin ve k parametresindeki \pm %30'luk değisimin göz önüne alındığını göstermektedir. Söz konusu belirsiz değerler lineer kesirsel dönüşümler (LFTs) ile hesaba katılabilir. Sarsımlanmış (pertürbe edilmiş) bu üç fiziksel parametrenin üst (upper) lineer kesirsel dönüsüm ifadeleri ve buna iliskin matris ifadeleri Denklem 7-9'da verilmektedir.

$$\frac{1}{m} = \frac{1}{\overline{m}(1+p_m\delta_m)} = \frac{1}{\overline{m}} - \frac{p_m}{\overline{m}}\delta_m (1+p_m\delta_m)^{-1}$$
$$= F_u (M_{mi}, \delta_m), \ M_{mi} = \begin{bmatrix} -p_m & \frac{1}{\overline{m}} \\ -p_m & \frac{1}{\overline{m}} \end{bmatrix}$$
(7)

$$c = \overline{c} \left(1 + p_c \delta_c \right) = F_u \left(M_c, \delta_c \right), \ M_c = \begin{bmatrix} 0 & \overline{c} \\ p_c & \overline{c} \end{bmatrix}$$
(8)

$$k = \overline{k} \left(1 + p_k \delta_k \right) = F_u \left(M_k, \delta_k \right), \ M_k = \begin{bmatrix} 0 & \overline{k} \\ p_k & \overline{k} \end{bmatrix}$$
(9)

Bu LFT'ler Sekil 6'da gösterilmektedir.

Bu çerçevede, belirsiz parametrelerin LFT'leri ile oluşturulmus sistem blok divagramı Sekil 7'de verilmektedir. Burada δ_{m}, δ_{c} ve δ_{k} parametre sarsımlarını; y_{m}, y_{c}, y_{k} ve u_{m}, u_{c}, u_{k} sarsım bloklarının giriş ve çıkışlarını simgelemektedir.

Burada, $x_1 = x$, $x_2 = \dot{x} = \dot{x}_1$; $y = x_1$ ve $\dot{x}_2 = \ddot{x} = \dot{x}_1$ tanımlamaları altında Denklem 10'da verilen denklem seti yazılır.

$$x_{1} = x_{2}$$

$$x_{2} = -p_{m}u_{m} + \frac{1}{m}(u - v_{c} - v_{k})$$

$$y_{m} = -p_{m}u_{m} + \frac{1}{m}(u - v_{c} - v_{k})$$

$$y_{c} = \overline{c}x_{2}$$

$$y_{k} = \overline{k}x_{1}$$

$$\upsilon_{c} = p_{c}u_{c} + \overline{c}x_{2}$$

$$\upsilon_{k} = p_{k}u_{k} + \overline{k}x_{1}$$

$$y = x_{1}$$

$$u_{m} = \delta_{m}y_{m}$$

$$u_{c} = \delta_{c}y_{c}$$

$$u_{k} = \delta_{k}y_{k}$$
(10)

Denklem 5'te verilen ifadeler, durum-değişkeni uzayı formatında bir araya getirilerek, sarsımlanmış modelin durum-değişkeni uzavı modeli Denklem 11'deki gibi elde edilir.

Belirsiz parametreler hesaba katılarak oluşturulan sarsımlanmış modelin giriş-çıkış ilişkisi Şekil 8'de verilmektedir.

Şekil 8. Sarsımlanmış Akıllı Kiriş Sisteminin Blok Diyagramı

Bu şekilde elde edilen parametre-belirsiz akıllı kiriş sisteminin açık çevrim frekans cevabı Şekil 9'da verilmektedir. Parametre-belirsiz sistemin sarsımlanmış modeli bilhassa rezonans bölgesinde akıllı kirisin bes farklı durumdaki modelini de içine almaktadır.

3.2 Genelleştirilmiş Sistem

Tasarlanan kontrolcü, tüm durumlarda sistemi kararlı kılmalı ve gerekli kapalı çevrim performansını sağlayabilmelidir. Bu calısmada, kapalı cevrim icin performans kriteri Denklem 12'de tanımlanmaktadır. Burada K, kontrolcüyü iade etmek üzere, W_p ve W_u dış bozucu reddi ve robust performans gereksinim frekans karakteristiklerini ortaya koymak için seçilen ağırlık fonksiyonlarıdır. Ayrıca $S(G_s) = (I + G_s K)^{-1}$ ifadesi hassasiyet fonksiyonunu tanımlamaktadır. Dikkat edilirse, hassasiyet fonksiyonu referans izleme hatasının transfer fonksiyonundan başka bir şey değildir. Söz konusu sonsuz normu eşitsizliğinin sağlanması, bozucu giriş etkisinin başarılı bir sekilde kabul edilebilir seviveve cekildiği ve arzu edilen robust performansa ulaşıldığı anlamına gelir. W_p ve W_u ağırlık fonksiyonları ile kurulan genelleştirilmiş kapalı çevrim sistem yapısı Şekil 10'da verilmektedir. Titreşim kontrolü problemleri regülatör problem olduğundan r referans girişi sıfır alınmaktadır. Bir başka ifadeyle titreşim kontrolü problemi, sistemin tüm durum değiskenlerini sıfıra götürülmesi problemi olarak algılanabilir. Şekil 10'da verilen genelleştirilmiş kontrol yapısında G sistemi G_s sisteminin üst LFT'sidir; $(G=F_u(G_s, \Delta))$ ve *K* kontrolcüyü ifade etmektedir.

$$\begin{bmatrix} W_P S(G_s) \\ W_u KS(G_s) \end{bmatrix}_{\infty} < 1$$

(12)

Yıl: 2016

Mühendis ve Makina 53 Cilt: 57 Sayı: 683

Bu çalışmada kullanılan Wp ve Wu ağırlık fonksiyonları sırasıyla Denklem 13-14'te verilmektedir.

$$W_p = \frac{15s^2 + 500s + 14 \cdot 10^4}{s^2 + 0.018s + 8172.2}$$
(13)

$$W_p = 1 \cdot 10^{-3} \tag{14}$$

d bozucu giriş olmak üzere, genelleştirilmiş sistemin transfer fonksiyonu Denklem 15'teki formda ifade edilebilir.

$$\begin{bmatrix} e_p \\ e_u \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} W_p (I + GK)^{-1} \\ W_u K (I + GK)^{-1} \end{bmatrix} d$$
(15)

Burada, d'den e_n ve e_n 'ya olan transfer fonksiyonları sonsuz normunun belirsizlik transfer matrisi *A*'nın muhtemel bütün durumları için minimize edecek K kontrolcüsü, Matlab bilgisayar programı Robust Kontrol araç-kutusu kullanılarak hesaplanmıştır. Tasarlanan kontrolcünün durum değişkeni uzayı matrisleri Denklem 16'da verilmektedir.

4. SİMÜLASYON ÇALIŞMASI

Simülasyon çalışmaları hem zaman hem de frekans tanım kümesinde (domeninde) yapılmıştır. Denklem 16'da verilen H_{∞} kontrolcü ile teşkil edilen kapalı çevrim sistem çıkışı ile açık çevrim sistem çıkışı, karşılaştırma imkanı yaratmak bakımından, birlikte sunulmaktadır.

Şekil 11'de, beş farklı durum için zaman tanım kümesi cevapları verilmektedir. Buna göre tüm durumlarda tasarlanan kontrolcü kiris titresimlerini düzleme dik birinci eğilme modunda 0.5 s içinde bastırmaya muktedir olmuştur. Bütün durumlar için yaklaşık aynı titreşim bastırma performansı elde edilmiştir.

Sekil 12'de, bes farklı durum için frekans tanım kümesinde zorlanmış cevapları verilmektedir. Buna göre, tüm durumlarda tasarlanan kontrolcü kiriş titreşimlerini birinci rezonans bölgesinde etkin bir şekilde bastırmaya muktedir olmuştur. Bütün durumlar için yaklaşık aynı frekans cevabı performansları elde edilmiştir. Buna göre, tasarlanan kontrolcü tüm durumlarda rezonans bölgesinde en az 25 dB baskılama yapabilmistir.

Yıl: 2016

başarılı bir performans sergileyerek kirişin düzleme dik birinci eğilme modundaki titreşimini bastırmaya muktedir olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Aridogan, M. U. 2010. "Performance Evaluation of Piezoelectric Sensor/Actuator on Investigation of Vibration Characteristics and Active Vibration Control of a Smart Beam," Master's Thesis, Middle East Technical University.
- Sahin, M., Karadal, F. M., Yaman, Y., Kircali, O. F., Nalbantoglu, V., Ulker, F. D., Caliskan, T. 2008. "Smart Structures and Their Applications on Active Vibration Control: Studies in the Department of Aerospace Engineering," METU, Journal of Electroceramics, vol. 20 (3-4), p. 167–174.
- Yaman, Y., Ülker, F. D., Nalbantoğlu, V., Çalişkan, T., Prasad, E., Waechter, D., Yan, B. 2003. Application of H∞ Active Vibration Control Strategy in Smart Structures," AED 2003, 3rd International Conference on Advanced Engineering Design, 01-04 June 2003, Paper A5.3, Prague, Czech Republic.
- Onat, C., Sahin, M., Yaman, Y. 2010. "Active Vibration Suppression of a Smart Beam via PIλDµ Control," IWPMA 2010,

International Workshop on Piezoelectric Materials and Applications in Actuators, 10-13 October 2010, Antalya, Turkey.

- Onat, C., Sahin, M., Yaman, Y. 2011. "Active Vibration Suppression of a Smart Beam by Using an LQG Control Algorithm," 2nd International Conference of Engineering Against Fracture (ICEAF II), 22-24 June 2011, Mykonos, Greece.
- Onat, C., Sahin, M., Yaman, Y. 2011. "Active Vibration Suppression of a Smart Beam by Using a Fractional Control," 2nd International Conference of Engineering Against Fracture (ICEAF II), 22-24 June 2011, Mykonos, Greece.
- Onat, C., Sahin, M., Yaman, Y., Prasad, E., Nemana, S. 2011. "Design of an LPV Based Fractional Controller for the Vibration Suppression of a Smart Beam," CanSmart 2011, International Workshop on Smart Materials & Structures and NDT in Aerospace, 02-04 November 2011, Montreal, Canada.
- Onat, C., Sahin, M., Yaman, Y. 2013. "Optimal Control of a Smart Beam by Using a Luenberger Observer," ICEAF III, 3rd International Conference of Engineering Against Failure, 26-28 June 2013, Kos, Greece.
- Akın, O., Şahin, M. 2015. "Akıllı Bir Kirişin Titreşimlerinin Doğrusal-Karesel Düzenleyici (LQR) ile Aktif Denetimi," XIX. Ulusal Mekanik Kongresi, 24-28 Ağustos 2015, Trabzon.